

เทาชেন্ট แฮร์ริส ทูตอเมริกัน บันทึกถึงขุนนางตระกูลขุนนาง ชมบ้านเรือน-ทิวทัศน์ในไทยงดงาม

เทาชেন্ট แฮร์ริส (Townsend Harris) เป็นทูตอเมริกัน ที่ประธานาธิบดีแฟรงคลิน เพียร์ซ ได้มอบหมายให้เป็นผู้แทนทางการทูตผู้มีอำนาจเต็มของสหรัฐอเมริกา เข้ามาเจรจาขอปรับแก้สนธิสัญญาระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ที่ได้ทำกันไว้ตั้งแต่ต้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่รู้จักกันตามชื่อของทูตอเมริกันคนแรกที่มาเมืองไทย คือ นายเอ็ดมันด์ โรเบิร์ตส์ ว่า “สนธิสัญญาโรเบิร์ตส์” ใน พ.ศ. 2376

เทาชেন্ট แฮร์ริส เดินทางมาเมืองไทยโดยเรือรบอเมริกัน ซึ่งเป็นเรือฟริเกตชื่อ ซาน จาซินโต โดยมี พลเรือจัตวา เจมส์ อาร์มสตรอง เป็นผู้บังคับการเรือ, และมาถึงสันดอนของแม่น้ำเจ้าพระยาในวันอาทิตย์ที่ 13 เมษายน 2399 เทาชেন্ট แฮร์ริส พำนักอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นเวลา 48 วัน จึงเสร็จสิ้นภารกิจ และเดินทางออกไปจากเมืองไทยในวันที่ 1 มิถุนายน ศกเดียวกัน

เทาชেন্ট แฮร์ริส (by James Bogle, 1855)

แม้จะเคยเดินทางไปในหลายประเทศแห่งตะวันออกไกล, แต่...เทาเซนต์ แฮร์ริส ก็มีความดื่มด่ำในธรรมชาติอันงดงามของเมืองไทย ซึ่งช่วงหนึ่งระหว่างเดินทางจากปากน้ำเจ้าแม่มากรุงเทพฯ ได้เห็นป่าโกงกาง เขาบอกว่า “สีเขียวชุ่มช่ำสวยงามมากและดูอุดมสมบูรณ์ยิ่งนัก. ท่ามกลางสีอันสวยสดนี้ สีเขียวอ่อนของต้นโกงกางจะจับตาตั้งแต่ครั้งแรกที่เข้าไปใกล้ฝั่ง จนพอมองเห็นความอ่อนแก่ของสีอย่างเด่นชัด. สีเขียวของต้นโกงกางนี้มีอยู่เรื่อยขึ้นไปตามลำแม่น้ำเป็นระยะทางไกลพอดู ครั้นแล้ว สีเขียวของต้นโกงกางก็จะผสมกับสีเขียวเข้มกว่าของต้นสนและต้นจาก...” และเมื่อใกล้กรุงเทพฯ เข้าไปอีก, เทาเซนต์ แฮร์ริส ก็ได้บันทึกว่า “ภูมิประเทศในตอนนี้น่าสวยงามอย่างสุดที่จะพรรณนา. น้ำกำลังขึ้นและเกือบจะท่วมฝั่งดิน มีต้นไม้ยื่นลงมาเหนือสายน้ำหลายแห่ง ทอดกิ่งก้านสัมผัสกับพื้นน้ำ. ที่นี่เราเห็นต้นฝ้าย, ต้นไผ่เหลือง, หมาก, มะพร้าว, ไม้จำพวกลำเจียกและเตย. แสงแดดยามตะวันคล้อยต่ำ ทอมาอ่อนๆ ผ่านกลุ่มเมฆบางๆ ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างดูมีชีวิตชีวาและสดชื่น” สำหรับบ้านเรือน ทั้งภายนอกและภายใน ก็ดูเจริญตา ทูตอเมริกัน อย่าง เทาเซนต์ แฮร์ริส เขียนไว้ว่า “2-3 ไมล์เหนือปากน้ำขึ้นมา จะเริ่มเห็นบ้านชนบทของไทย โดยทั่วไปแล้ว บ้านเหล่านี้ดูเรียบร้อยและสะอาดตามาก และดีกว่าบ้านของชาวชนบทในอินเดีย จีน และโดยเฉพาะบ้านของชาวมลายูมาก. บ้านมีเสาหลายต้น สูงเหนือพื้นดิน 6 ฟุต ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยทำให้อุณหภูมิของอากาศแห้งมากขึ้นเท่านั้น. ยังช่วยทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านปลอดภัยจากแกสกรดคาร์บอนิก หรือไข้มาเลเรีย” เมื่อเข้าไปในบ้านที่ไทยจัดไว้ให้ ทูตอเมริกัน ฟานัก ก็เป็นที่พอใจ “ได้เห็นห้องใหญ่กว้างห้องหนึ่ง เห็นจะตั้งใจให้เป็นห้องโถงและห้องอาหาร ด้านหลังเป็นห้องนอนกว้าง 2 ห้อง ตกแต่งไว้เป็นห้องนอนแบบจีนหรู เตียนนอนอย่างดี หมอน หมอนข้าง และมุ้งไหม” บ้านพักของนักธุรกิจอเมริกันที่อยู่เมืองไทยมานานคนหนึ่งก็มี “อากาศดีและสะอาดสะอาด มีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายในรูปของห้องอาบน้ำ ห้องส้วม...” ส่วนทำเนียบของข้าราชการชั้นสูงอย่างพระคลังหรือเสนาบดีต่างประเทศนั้น “สร้างเป็นแบบยุโรปผสมจีน ห้องรับรองปูพรม และตกแต่งด้วยเก้าอี้ โซฟา กระจกบานใหญ่ และอื่นๆ” เมื่อได้ไปเยือนวัดแห่งหนึ่ง เทาเซนต์ แฮร์ริส ก็บันทึกว่า

“ตัวโบสถ์วิหารสวยมากจริงๆ กระเบื้องหลังคาเป็นสีเขียวและสีเหลือง เครื่องประดับทั้งหลายที่เกี่ยวข้องเกาะอยู่เป็นรูปหางและปีกมังกร ซึ่งตกแต่งที่ส่วนปลายสุดของหลังคาและหน้าบัน พระเจดีย์มีรูปทรงสวยงามมาก และแม้จะดูไกลๆ ก็ปรากฏให้เห็นความงามวิจิตรของสีและการประดับประดา ยอดแหลมเรียวเล็กพุ่งตรงขึ้นไป รูปปั้นคน สัตว์และนกทั้งที่เหมือนของจริงและที่ปั้นจากจินตนาการ มีอยู่มากมายในวัด มีศาลาสำหรับพักผ่อนรับลม ตั้งอยู่ริมน้ำ พื้นที่ก็ปราบไว้เรียบดีและรักษาไว้สะอาด และทั่วบริเวณปลูกต้นไม้อันเป็นที่สักการะในทางศาสนาหรือไม้ดอกชนิดต่างๆ ทั้งหมดนี้ดูกลมกลืนกันจนทำให้ไม่อาจลืมนึกได้ง่ายๆ”

เทาเซนต์ แฮร์ริส ได้ไปเยี่ยมค่านับเจ้านายชั้นสูงและเสนาบดีผู้ใหญ่ ซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นคู่เจรจาเรื่องการทำสนธิสัญญา, คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท, สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค), เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค), เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) เจ้าพระยาภูธราภัย (นุช บุญยรัตพันธุ์)

วันที่ เทาเซนต์ แฮร์ริส ไปเยี่ยมค่านับ สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ เป็นวันศุกร์ที่ 25 เมษายน 2399 ทูตอเมริกันได้รับการบอกเล่าว่าสมเด็จพระยาฯ เป็นหัวหน้า “กลุ่มหัวเก่า” ผู้คัดค้านนโยบายก้าวหน้า แต่ “ก็ต้อนรับข้าพเจ้าด้วยอัธยาศัยอันโอบอ้อมอารีที่สุด” และ “ดูเหมือนสมเด็จพระยาฯ จะเอนเอียงมาทางข้างฝ่ายอเมริกันมาก และตั้งใจจะให้สิทธิพิเศษทุกอย่างแก่พวกอเมริกันเช่นที่อังกฤษได้รับ” ทูตอเมริกัน ยังได้บันทึกไว้ด้วยว่า สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ “เป็นขุนนางที่ยิ่งที่สุดของราชอาณาจักร และมีความเกลียดชังชาวต่างประเทศและต่างชาติทั้งหมดอย่างเห็นได้ชัด”

(ซ้าย) สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) สร้างความสับสนเรื่องกษัตริย์เพราะความดั่งในชื่อตระกูลของท่าน (ขวา) เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

ความจริง เทาเซนต์ แฮร์ริส ได้บันทึกเรื่องราวการติดต่อกับสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติไว้ค่อนข้างละเอียด คราวหนึ่งได้ถือโอกาสเรียนสมเด็จพระยาฯ ให้ทราบถึงความยิ่งใหญ่ของอเมริกา เช่น มีทหาร 2 ล้านคน, ปืน 3 ล้านกระบอก, ปืนใหญ่ 4 หมื่นกระบอก, เรือสินค้าหมื่นห้าพันลำ อีกทั้งเมืองทองอีกมากมาย

สำหรับเรื่องเมื่อนั้น เทาเซนต์ แฮร์ริส บอกว่าจะขอเช่าเหมืองจากไทย โดยให้ค่าเช่าในการทำเหมืองดีบุก แต่สมเด็จพระยาฯ ไม่มีที่ท่าว่าจะรับข้อเสนอดังกล่าว เทาเซนต์ แฮร์ริส ได้บันทึกว่า สมเด็จพระยาฯ “ท่านฉลาดและมีไหวพริบและไม่แสดงความรู้สึกของท่านให้ปรากฏออกมาว่าท่านเห็นพ้องด้วยหรือไม่”

นอกจากนั้นสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติยังได้ไต่ถามเกี่ยวกับเรื่องการสำรองน้ำตาลไว้บริโภคของอเมริกา ตลอดจนสาเหตุที่ไม่มีเรืออเมริกันมาแวะที่กรุงเทพฯ เป็นเวลานานถึง 18 ปี ซึ่ง เทาเซนต์ แฮร์ริส ก็ได้อธิบายถึงเหตุผลให้ทราบ อย่างไรก็ตาม ทูตอเมริกันก็มีความภูมิใจว่าได้รับความเอาใจใส่จากบุคคลสำคัญที่สุดคนหนึ่งของเมืองไทยขณะนั้น ซึ่งไม่ปรากฏมาก่อนทั้งๆ ที่สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติได้ชื่อว่าเป็นพวก “หัวเก่า” และรังเกียจฝรั่ง บุคคลสำคัญฝ่ายไทยที่ เทาเซนต์ แฮร์ริส ได้ไปพบก็คือ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) อัครมหาเสนาบดี, ผู้เป็นบุตรชายคนโตของ สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ผู้ซึ่งเพิ่งถึงแก่พิราลัย และจะได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ต่อมาใน พ.ศ. 2416 นายแพทย์แซมมวล เฮาส์ มิซชันนารีอเมริกันที่เข้ามาเมืองไทยในรัชกาลที่ 3 ได้กล่าวถึงสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ว่า

“รู้ภาษาอังกฤษเหมือนกัน แต่น้อย (กว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว, และกรมหลวงวงศาธิราชสนิท) และฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีล่าม ท่านเป็นผู้มีความสามารถอย่างยิ่ง และฉลาดสุขุม การเจรจาต่างๆ และเล่ห์เหลี่ยมต่างๆ ของไทยนั้น ส่วนใหญ่มาจากพลังความคิดอ่านของท่านผู้นี้”

เทาเซนต์ แฮร์ริส บันทึกว่า “บ้านของท่านอัครมหาเสนาบดีใหญ่โตโอ้อ่าเกินกว่าที่ข้าพเจ้าคาดเอาไว้มาก เป็นบ้านแบบยุโรป มีกระจกบานใหญ่ๆ ใส่อยู่ในกรอบปิดทองระยิบติดผนังอยู่ มีนาฬิกาขนิดมีลูกตุ้ม, มีเทอร์โมมิเตอร์, รูปแกะสลักของศิลปกรรมลอนดอน และภาพการรบของพระเจ้านโปเลียน ซึ่งพบทุกหนทุกแห่ง จากห้องพักแขกก็เข้าไปสู่ห้องพิเศษ มีเสาหลายต้นค้ำอยู่ ห้องนอนตกแต่งด้วยมุ้งไหมและม่านสีแดงเข้มหรูหรา มีปืนไรเฟิลของซาร์พแขวนอยู่ที่ผนังกระบอกหนึ่ง. ห้องน้ำและห้องซักล้างกังมวิจิตรดีทีเดียว บ้านนี้ต้องมีเนื้อที่ลึกเข้าไปถึง 200 ฟุต โดยไม่รวมบรรดาตึกแถวของพวกบริวารที่ปลูกติดต่อกันเป็นพืดไปตลอดถนน ๗ ถนน ต้อนรับข้าพเจ้าในท่วงที่สง่าภูมิฐานเหมือนกับบรรดาอัครมหาเสนาบดีแห่งราชสำนักยุโรปบางคน”

นอกจากที่กล่าวข้างต้นแล้ว ทูตอเมริกันก็ยังไปเยี่ยมค่านับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) พระคลังหรือเสนาบดีต่างประเทศ น้องชายต่างมารดาของอัครมหาเสนาบดี ซึ่งได้อธิบายให้ทราบถึงหน้าที่ของคณะทูตอเมริกัน ตลอดจนขอบเขตแห่งอำนาจ เสนาบดีต่างประเทศของไทยได้เสนอว่า

“ประเทศสยามเป็นประเทศเล็กและสหรัฐอเมริกาผู้เป็นมิตรและเป็นชาติที่มีอำนาจในสนธิสัญญาที่จะทำขึ้นร่วมกัน จึงควรมีมาตราหนึ่งซึ่งสหรัฐอเมริกาจะผูกพันตนเองให้กระทำการเป็นผู้ชี้ขาด ในกรณีที่เกิดเรื่องยุ่งยากขึ้นระหว่างประเทศสยามและประเทศอื่นๆ” ต่อข้อเสนอดังกล่าวนี้ เทาเซนต์ แฮร์ริส กล่าวว่าสหรัฐทำหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างประเทศต่างๆ อยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นจะต้องเขียนไว้ในสนธิสัญญา ก่อนหน้านี้ สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ผู้เป็นบิดา ได้ว่าการต่างประเทศ โดยมีเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ บุตรชาย เป็นผู้ช่วย และได้ขึ้นเป็นเสนาบดีต่างประเทศภายหลังที่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ถึงแก่พิราลัย

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ชำ บุนนาค) เป็นผู้เรียบเรียงหนังสือพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 4 ขึ้นใน พ.ศ. 2412 เมื่อต้นรัชกาลที่ 5 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้รับราชการในตำแหน่งสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 4 และเป็นผู้ที่ได้เคยเรียบเรียงหนังสือที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เอาไว้หลายเล่ม อาทิ “การลำดับเสนาบดีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์”, “การจัดเก็บภาษีอากรและการปรับปรุงภาษีอากรในรัชกาลที่ 2-3-4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” และ “จดหมายเหตุเสด็จหัวากอ” เป็นต้น

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ชำ บุนนาค) มีตำแหน่งจมีนราชามาตย์ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญร่วมกับจมีนไวยวรนาถ (ช่วง บุนนาค) ผู้พี่ ทูลเชิญเจ้าฟ้ามงกุฎขึ้นครองราชย์

เอกสารอ้างอิง

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. (2568, 26 มกราคม). เทาเซนต์ แฮร์ริส ทูตอเมริกัน บันทึกลับถึงขุนนางตระกูลบุนนาค
ชมบ้านเรือน-วิวทัศน์ในไทยงดงาม. ศิลปวัฒนธรรม. https://www.silpa-mag.com/history/article_49687